

Tea Rogić Musa

Miroslav Krleža Institute of Lexicography

in Zagreb, Croatia

tea.rogic@lzmk.hr

ORCID: 0000-0002-5341-1423

POZNAŃSKIE STUDIA SLAWISTYCZNE

NR 30 (2026)

DOI: 10.14746/pss.2026.30.4

Data przesłania tekstu do redakcji: 12.02.2026

Data przyjęcia tekstu do publikacji: 14.05.2026

Selektivna bibliografija članka o poljskim temama u hrvatskoj i jugoslavenskoj periodici do 1945. na temelju Predmetnoga kataloga Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža u Zagrebu

ABSTRACT: Rogić Musa Tea, *Selective Bibliography of Articles on Polish Topics in Croatian and Yugoslav Periodicals until 1945 based on the Subject Catalogue of the Miroslav Krleža Lexicographic Institute in Zagreb*, "Poznańskie Studia Slawistyczne" 30. Poznań 2026. Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne," Adam Mickiewicz University, Poznań, pp. 107–129. ISSN 2084-3011.

The article presents a selective bibliography of articles from Croatian periodicals, and to a lesser extent Serbian and Bosnian-Herzegovinian ones, from the mid-19th century to 1945. This bibliography is based on the bibliographic lists in the Subject Catalogue of the Miroslav Krleža Lexicographic Institute. The articles address Poland and Polish-related topics in literature, politics, public life, and culture during this period. The introduction discusses the content of selected items. The aim of the article is to present materials that, although collected in the 1950s, may still be useful to researchers in the broader Slavic context, especially those studying Croatian-Polish relations. The list is compiled according to the bibliographical rules used for the slips in the boxes in the Subject Catalogue. Most of the entries are historiographic sources, particularly valuable for biographical research.

KEYWORDS: thematic bibliography; subject catalog; periodicals; Croatian-Polish relations; literary reception.

This is an open access article licensed under the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). © Copyright by the Author(s).

1. Uvod

Bibliografski popis koji ovdje podastiremo nastao je kao rezultat naših istraživanja hrvatsko-poljskih, ponajprije književnih, veza u prvoj polovici xx. stoljeća. Bibliografske jedinice koje smo nabrojili nisu dosad kao cjelovita bibliografija bile dostupne ni u tekstualnome ni u mrežnom obliku. Riječ je o jedinicama popisanim pojedinačno na listićima u zasebnim kutijama koje se, tematski i abecedno posložene, čuvaju u Predmetnome katalogu Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža u Zagrebu. Katalog je nastao kao rezultat dugogodišnjega projekta koji je započeo odmah nakon osnutka Leksikografskoga zavoda 1950. godine. Tadašnji redaktor i pomoćnik Miroslava Krleže, osnivača i direktora Zavoda, Mate Ujević, glavni urednik Hrvatske enciklopedije koja je izlazila 1941–1945. u izdanju Hrvatskoga bibliografskoga izdavalačkoga zavoda u Zagrebu, pokrenuo je popisivanje pojedinačnih članaka iz jugoslavenske periodike od sredine xix. stoljeća, s manjim brojem listića koji popisuju još stariju periodiku s kraja xviii. i s početka xix. stoljeća, s 1945. kao završnom godinom. Listići uključuju periodiku svih jugoslavenskih republika i jezika i neprocjenjiv su izvor u istraživanju južnoslavenskih povijesnih tema. Glavnina je posla obavljena 1950-ih, kada je oko 700 suradnika, postavši kadrovskom jezgrom potonjih bibliografskih i biografskih projekata Leksikografskoga zavoda, među kojima je dio radio volonterski, a tek manji dio profesionalno, obradilo oko deset milijuna bibliografskih listića, koji su razvrstani u autorski, predmetni i stručni katalog. Autorski katalog u cjelini je dostupan na internetskim stranicama Leksikografskoga zavoda. Na temelju autorskoga i predmetnog kataloga nastalo je sedamnaest svezaka *Bibliografije rasprava, članaka i književnih radova Jugoslavenskoga leksikografskoga zavoda* (sv. 1–15; svezak 15, tiskan 1999, bibliografija je Miroslava Krleže i literature o njemu; svesci 16 i 17, tiskani 2004, odnose se na struku kazalište u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini).¹ Teme *Poljaci* i *Poljska* imaju zasebne

1 Novije bibliografije, tiskane nakon 1945, o poljsko-hrvatskim vezama popisuju mrežno i knjižnično-kataloški dostupne podatke te u pravilu ne uključuju jedinice iz Predmetnoga kataloga LZMK. Dijelom je to i opravdano s obzirom na to da mnoge jedinice popisane na listićima nisu sekundarna znanstveno-historiografska

kutije s bibliografskim listićima, u svakoj je nekoliko stotina pojedinačnih bibliografskih jedinica. Mnoge su sitni zapisi iz dnevne periodike, nepotpisani. Ovdje smo izdvojili jedinice prema trima kriterijima. Najprije, autori su im glavninom poznati te su usto priznati znalci u svojem užem području ili dobro obaviješteni u području hrvatsko-poljskih veza, mnogi među njima živjeli su ili dulje boravili u Poljskoj. Drugo, nastojali smo zahvatiti u cjelinu najvažnijih tema za koje smo procijenili da se opetovano javljaju u hrvatskoj periodici te su dulje vrijeme, ili kontinuirano tijekom međuraća, zanimale hrvatsku javnost. I treće, vodili smo računa i o tome da popišemo periodička izdanja koja su imala širok odjek među inteligencijom i čitateljstvom te su bila u pravilu savjesno i dosljedno uređivana, neovisno o tome što dio ovdje navedenih listova i časopisa promiče i radikalne političke opcije iz međuratnoga i ratnoga doba. Ovdje nema senzacionalističkih ni plagiranih napisa (neovisno o tome koje teze zastupaju i kojim su političkim strujama autori pripadali, a dio ih je bio izravno politički aktivan u trenutku kada su pisali o Poljskoj). Popisali smo članke za koje znamo da nisu prijevodi iz strane periodike (kakvih je bilo mnogo u hrvatskim listovima, o Poljskoj su preuzimani napisi iz Češke ili iz periodike na njemačkome) nego izvorni radovi te smo nastojali selektirati građu s obzirom na glavni kriterij, tematski, iako velik dio članaka ne komentira samo poljske teme.

2. O člancima, egzemplarno

Kako bismo detaljnije objasnili o kakvoj je građi riječ i koliko ona može biti korisna i današnjim istraživačima, opisat ćemo nekoliko razolikih članaka te objasniti tko su im autori i kakva stajališta zastupaju.

literatura nego su književnopovijesna i historiografska vrela, naročito korisna u biografskim istraživanjima pojedinaca koji su bili akteri poljsko-hrvatske ili poljsko-jugoslavenske uzajamnosti. Upućujemo na opsežnije bibliografske popise poljsko-hrvatskih veza koji su usmjereni na književno područje: (Živanović, 1957, 176–178; Frančić, 1958, 143–188; Slukan, 1998, 37–43; Gverić, 2002, 81–117). Osobito je koristan izvor iscrpan prilog Julija Benešića i Janka Jurinjaka, bibliografski pregled hrvatskih i srpskih prijevoda iz poljske književnosti od 1835. do 1947. (u zborniku *Današnja Poljska*, 1948, 208–249).

Primjerice, iza jednostavna naslova *Naša pisma. U Krakovu, februara 1902* (1902, 66–68) Henryka Glücka, porijeklom Poljaka koji je, zbog očeve službe, dio života proveo i u Bosni (vratio se u Poljsku nakon propasti Austro-Ugarske) detaljna je analiza poljskih kulturnih prilika u godini 1902, uključujući komentare o repertoaru krakovskih kazališta i o autorima Mlade Poljske, te hrvatskome i bosanskohercegovačkom čitatelju, jer „Nada“ se podjednako čitala i pratila u hrvatskome javnom životu koliko i u bosanskohercegovačkom, nastoji približiti najnovije tendencije u poljskoj drami i kazalištu. Glück poznaje obje strane pa ih odlično ocjenjuje i uspoređuje te time pokazuje da pozorno prati i poljsku i hrvatsku književnost.

Časopis „Nova Evropa“ (1931, XXIII/3) gotovo je cijeli broj posvetio Poljskoj. Člankom se javio tadašnji veleposlanik Jugoslavije u Poljskoj Branko Lazarević (s naslovom *Poljska i Jugoslavija*, Lazarević, 1931, 140–143), koji tumači zašto je uzajamno upoznavanje imperativ vanjske politike obiju država. Osim uobičajenih diplomatskih komplimenata poljskoj strani, Lazarević iznosi i sličnosti među dvama narodima za koje drži da podliježu kritici („ne baš odviše velik smisao za stvarno i praktično“, Lazarević, 1931, 140). Članak, suprotno očekivanju da će biti diplomatskim vokabularom pisano kurtoazno službeno očitovanje, obiluje kulturnopovijesnim zanimljivostima: Lazarević prepričava „incident“ iz 1914. kad je u Mostaru nastupila njemačka kazališna trupa s operetom *Polenblut* („Poljska krv“), a prihod od ulaznica – paradoksalno – bio je namijenjen fondu za potporu njemačkoj kolonizaciji u Poljskoj. Iako sadržaj operete nije bio izravno politički niti antipoljski, izvedbu je prekinula skupina mostarskih gimnazijalaca povicima „Živjela Poljska!“, na što su skupine austrougarskih časnika uzvratile napadom na gimnazijalce, koji su ih potom izazvali na dvoboje. Poljska situacija nije dakle bila apstrakcija ni na rubovima Monarhije nego pitanje političke stvarnosti.

Vaclav Dresler, češki novinar i publicist (bio je i ataše za štampu u čehoslovačkome veleposlanstvu u Varšavi) koji se redovito javljao u hrvatskoj periodici s temama iz slavenskih kultura, u članku *Unutrašnja politika Poljske* (Dresler, 1931, 147–150), poznavajući detaljno i statističke podatke (Poljska je tada šesta po broju stanovnika u kontinentalnoj Europi, ali je, komentira Dresler, „po gustoći stanovništva potisnuta čak na dva-naesto mesto“ (1931, 148)), tumači kako se poljske političke elite snalaze

u razdoblju nakon što je vraćena državnost (donosi podatke o naseljenosti, razvijenosti industrije po geografskim područjima, pretjeranu složenost administracije, odnos zakonodavne i izvršne vlasti, o taktikama poljskih parlamentaraca: „sigurno im nije nedostajala dobra volja i iskreno nastojanje, ali se stoletna tradicija ne da jednostavno izbrisati kao kredom ispisana rečenica“ (1931, 149)); Dresler aludira na nedostatno razvijen parlamentarni život unutar kojega se razvila skupina tzv. pasivista, koji su podupirali „antantofilsku politiku“ (1931, 149), donijevši razmjerno objektivan opis političkih uspjeha i podbačaja. Nadalje, tematski broj donosi detaljan uvid u razvoj štampe u Poljskoj nakon rata (autor je Vlastimir Mareš, ataše za štampu u jugoslavenskome veleposlanstvu u Varšavi); opsežne analize *Poljska i Rusija* (V. Dreslera) i *Poljska i Nemačka* (autor je Bolesław Koskowski, kojega uredništvo časopisa predstavlja kao jednoga od najboljih poznavatelja poljske vanjske politike i ideologa poljske desnice; u tom je trenutku bio član poljskoga Senata, suradnik lista „Kurier Warszawski“, zagovornik sveslavenske uzajamnosti) i danas mogu biti korisne istraživačima političke misli s početka 30-ih godina prošloga stoljeća, i to ne samo u Poljskoj, jer autori komentiraju i literaturu na te teme koja je u širemu europskom kontekstu dotad bila dostupna. Članak pod naslovom *Jugoslovenska propaganda u Poljskoj* Ivana Esiha nije promotivni napis, kako bi naslov možebitno sugerirao, nego opis inicijativa koje imaju cilj promicati poljsko-jugoslavenske veze, a središte im je u samoj Poljskoj (opisuje službena tijela koja se bave promicanjem veza, kao što su veleposlanstvo i tada mnogobrojna društva poljsko-jugoslavenskoga prijateljstva koja su osnivana u Poljskoj).

„Nova Evropa“ pratila je poljske teme i kasnije. Upućenošću autora ističe se članak *Ustav Nove Poljske* (1939, 234–238) istaknuta hrvatskoga pravnika Petra Digovića, koji nije samo pravna analiza teksta ustava usvojenoga u ožujku 1935. (s osvrtom na ustav iz 1921.) nego pokazuje dubinsko poznavanje ukupne poljske situacije (osjetljiv geografski položaj, stalan oprez zbog istočnih i zapadnih susjeda, nužnost ravnoteže u vanjskoj politici, borbe poljske diplomacije oko državnih granica u pregovorima 1918. te nedostatno razumijevanje britanskih diplomata za poljske težnje), donoseći komentar da je „tvorac Nove Poljske dobro shvatio položaj i potrebe svoje zemlje i svoga naroda, predviđajući da će njegova domovina u skoroj budućnosti biti izložena novim iskušenjima“

(Digović, 1939, 233). Digović je prenio zapadnoeuropske komentare koji su novi poljski ustav držali nedostatno liberalnim („bilo je prigovora koji su i opravdani“; Digović, 1939, 233), ali taj bi prigovor o manjku liberalnosti imao smisla „da Poljska živi u mirnoj i sređenoj Evropi i da na svojim dugim i nezaštićenim granicama ima samo prijatelje. Danas nažalost nije tako“ (Digović, 1939, 233).

Donijeli smo i bibliografske jedinice iz tiska koji je izlazio u Novom Sadu i Beogradu, iz periodika koji su imali odjeka i u hrvatskoj sredini. Tako novosadski „Branik“ na prvoj stranici donosi 1902. nepotpisani članak *Otpor Poljaka u Poznanju*, gdje se upozorava na „surov progon naše braće Poljaka“. No tvrdi se: „nisu ni Poljaci tako mekano testo od kog će Nemci umesiti germanski kolač“. Članak zauzima jasan antipruski stav i pozdravlja otpor Poljaka, koji se očituje u bojkotu njemačkih trgovaca, knjiga i tiska; u cjelini, ocjenjuje se da je na djelu „pametan otpor poznanjskih Poljaka“.

Iz niza članaka koji komentiraju židovsko pitanje prenijet ćemo sadržaj članka *Jevrejski omladinski pokret u Poljskoj* iz „Hanoara“, „revije židovske omladine Jugoslavije“ (autor je članka berlinski Židov Hans Reissner, 1931/1932, 174–178), koji donosi pregled organizacija koje na tlu Poljske okupljaju židovsku mladež, a uglavnom su ustrojene po zapadnoeuropskim uzorima (ili kao njemačka gimnazijska udruženja ili kao engleski izviđači). Ako se sva društva i organizacije spoje, više od 75 000 poljskih mladih Židova i Židovki djeluje u sastavu židovskih društava (autor do-meće, taj broj i nije tako velik ako se uzme u obzir da u Poljskoj živi tri milijuna Židova). Židovska mladež u Poljskoj, tvrdi autor, „govori hebrejski i teži zemljoradnji, a možda bi za nju bilo razboritije da mjesto toga uči poljski i uredi trgovačke tečajeve“ (Reissner, 1931/1932, 177–178).

Stjepan Radić među najistaknutijim je imenima koja smo ovdje popisali. Pod pseudonimom Baćuška u članku *Kulturna zadaća Čeha i Poljaka među Hrvatima* (Radić, 1903/1904, 68–72) Radić, bolji znalac čeških nego poljskih prilika, bavi se time tko bi mogao „izliječiti hrvatsku inteligenciju od kulturne njezine umišljenosti“. Njegove usporedbe i danas mogu biti poticajne svakom proučavatelju hrvatsko-poljskih veza: „Hrvati se sami vrlo rado prispodobljuju Poljacima dakako samo u onom što je u Poljaka veliko i simpatično, naime u vanrednom patriotizmu i u neobičnoj narodnoj nesreći“ (Radić, 1903/1904, 68–69). Ne prihvaćajući takve

generalizacije, Radić, koji sama sebe predstavlja kao znalca „svega novijega poljskoga javnoga rada“, ustvrđuje da Poljaci žive, kako to naziva, u „etnografskoj Poljskoj“ i da Poljska ne može biti država „od mora do mora“ nego ondje gdje se poljski „govori, misli i osjeća“. U Galiciji živi samo petina svih Poljaka, koji su kulturno i gospodarski zapušteni i nemaju gotovo nikakvih građanskih prava; u ruskom dijelu izgubili su nakon 1863. svu autonomiju. I „gdje je tu analogija s Hrvatima, pitat će neupućeni čitatelj“, dodaje Radić. Hrvati su od 1867. podijeljeni na dva dijela (posavska Hrvatska koja je ostala zemlja krune sv. Stjepana; Istra s Kvarnerom te Dalmacija imaju zastupnike u Carevinskome vijeću pa imaju i više prilika za političku borbu). U posavskoj Hrvatskoj, kako je naziva Radić, tko nije Mađar ili se ne izdaje Mađarom, mora računati s tim da mu nisu zajamčena ni elementarna građanska prava, da ne govorimo „o ozbiljnim pravima političkim ili narodnim“. Položaj ugarskih Hrvata vrlo je sličan položaju poznanjskih Poljaka, a možda i nepovoljniji jer se pogrešno misli da je u Hrvatskoj na snazi ustavna sloboda, ali da se Hrvati njome ne služe jer „nemaju za nju smisla“. Zaključak je Radićev: „U tako preteškom položaju primjer i uzor praktičnoga i uspješnoga poljskoga gospodarskoga rada u Poznanjskoj poučnije je i potrebnije za nas Hrvate od svih pjesničkih deklamacija i državnopravnih teorija“ (Radić, 1903/1904, 72).

Za gospodarsku povijest važan je iscrpan članak *Ekonomski položaj Republike Poljske* u stručnome časopisu „*Ekonomist*“ (Krajčević, 1936, 97–106) hrvatskoga ekonomista, tada već doktora ekonomije, Franje Krajčevića. Članak obiluje statističkim i uopće egzaktnim podacima te daje razmjerno detaljan pregled poljske poljoprivrede, industrije, trgovine, prometa i infrastrukture te se napose osvrće na tada aktualan vladin ekonomski program, napose s obzirom na to da je i Poljska bila zahvaćena svjetskom gospodarskom krizom. Dodajmo da hrvatski stručnjak potanko poznaje i plaće javnih i državnih službenika u tadašnjoj Poljskoj, cijene najma na tržištu nekretnina, cijene hrane u maloprodaji i veleprodaji, iznose komunalnih naknada koje se naplaćuju stanovništvu velikih gradova te kolikim proračunima upravljaju gradski načelnici. Ako se ima na umu da tada ti podaci nisu bili lako dostupni, hrvatski je ekonomist Krajčević bio jako dobro obaviješten te se potvrđuje kao vrstan ekonomski stručnjak (kasnije je bio i redoviti profesor

na zagrebačkome Ekonomskom fakultetu, specijalizirao je poslovanje poduzeća i računovodstvo).

Književni povjesničar Krešimir Georgijević u beogradskome „Vencu“ (1931a, 436–444) javio se člankom *Stogodišnjica prvog poljskog ustanka 1830–1930* (napisanim u Varšavi 1930, kad je na sveučilištu bio na usavršivanju iz poljskoga jezika). Članak je višestruko zanimljiv jer je presjek Georgijevićevih mišljenja o njegovu varšavskome dvomjesečnom boravku, a dijelom i presjek njegova ukupnoga znanja o poljskoj povijesti i književnosti (iako naslov sugerira užu temu). Za dublji uvid, tvrdi, trebalo bi doći u kontakt s temeljnim slojem poljskoga naroda, dakle s poljskim seljakom, te dodaje: „razumljivo, meni to nedostaje“ (Georgijević, 1931a, 436). Ispravno tvrdi da se u nas malo zna o Poljacima; ponešto se čulo po gimnazijama o Mickiewiczu, Słowackom i Sienkiewiczu, najviše se čitao *Quo vadis*, imamo mutne ideje o panslavenstvu, u hrvatskome prosječnom umu možda zvone imena Boleslava i Kazimira, ili pokoje geografsko ime (Visla, Krakov); tko prati tisak, zna za Piłsudskoga i načitao se „frazu o našoj sjevernoj braći“. No, nastavlja, Karpati su mnogo veća granica među nama nego što se čini („Karpati nam zakloniše našu davnašnju kolevku i današnja zemlja Poljaka osta zavijena u neku maglu“, Georgijević, 1931a, 436). Mađarska je svojim „neprirodnim položajem“ još više razdvojila Slavene. Poslovično se Poljacima prigovarao manjak osjećaja za slavensku uzajamnost. U njihovoj književnosti još od xvi. stoljeća dominira ideja mesijanizma, s vrhuncem u Mickiewiczu pisanju. Ne treba zaboraviti, dodaje, da su „Poljaci živjeli pod terorističkim režimom carske Rusije, pod upravom kojekakvih gubernatora, pretrpeli toliko da su morali zamrzeti takvu braću“. Poljski je narod živio pod vlašću triju „najreakcionarnijih država“. Onda nije čudo da je današnji Poljak blizu „šovinizma i gordosti sa svojom nepodleglom zemljom“. Ta se ideja i dalje manifestira posvuda u poljskoj kulturi – u filmu, u kazalištu, u jasnoj strategiji da kupuju samo vlastite proizvode, u činjenici da je svaki Poljak, koliko god možda bio realist, poštovatelj prošlosti svoje zemlje. Zato je stogodišnjica ustanka slavljena po zemlji bezbrojnim komemoracijama, priredbama, akademijama. Tako se materijalizirala stara romantična ideja o borbi za Poljsku i postala „spiritus movens rada i težnje suvremenog Poljaka“. Dodajmo da Georgijević zasebno komentira povijesne okolnosti samoga ustanka, ali i prilike

koje su dovele do dioba („nemoćni i povodljivi Stanislav August“, „nesloga i međusobna borba magnata i šlahte“). Georgijević potom opisuje „podzemno vrenje koje nije moglo ostati neopaženo od ruske policije“. Jasno je da autor odlično poznaje sve protagoniste tadašnje poljske politike i izravne okolnosti koje su vodile neuspjehu ustanka („nerazumevanje i neoduševljenje tadašnjih lidera poljskih za narodnu stvar imaće presudnog udela u kasnijim događajima“). Protiv poljskih snaga, koje su imale jedva 50 000 ljudi, „valjala se ruska armija s 125 000 vojnika i 350 topova“ („trebalo je imati mnogo vere i vatre u srcu da se pođe na takvoga moćnoga neprijatelja“, Georgijević, 1931a, 442). Cilj je članka podsjetiti na to da je poljska šlahta, koja se nije htjela odreći privilegija, glavni krivac za propast ustanka te je tako „upropašteno beskrajno požrtvovanje i bohaterstvo poljskoga vojnika“ (Georgijević, 1931a, 444).

Korisno je osvrnuti se i na Georgijevićev pregledni članak *Poljske srednje škole* objavljen u beogradskome „Glasniku Jugoslovenskog professorskog društva“ (1931; u dva nastavka: 2, 132–134; 5, 389–396). Članak je vrlo ambiciozan („ovo će osvetliti ujedno i neke mentalne crte suvremenog Poljaka, a to je korak bliže u našem međusobnom upoznavanju“, Georgijević, 1931, 132) i nudi detaljan pregled stanja u srednjim školama prije rata i sve promjene koje su uslijedile nakon 1918. Autor poznaje stanje i u drugoj polovici XIX. stoljeća (navodi točne podatke koliko je bilo srednjih škola koje su radile na poljskome jeziku i koliko ih je bilo muških i ženskih). Ponajbolje je stanje sa srednjim školama bilo u Galiciji, gdje je 1913. radilo čak 150 poljskih srednjih škola. U pruskom dijelu većinom su bile germanizirane, a u ruskom je program srednjih škola bio posve anakron (jer je, tvrdi, za rusku upravu to pitanje bilo od „trećerazredne važnosti“, Georgijević, 1931, 134). U našoj periodici, koliko znamo, nema članka koji tako precizno nabraja sve odredbe prema kojima se provodila rusifikacija poljske srednje škole, s krajnjim ciljem potpune asimilacije Poljaka u ruski sustav obrazovanja („bilo bi možda razumljivo da se radilo o Kašubima ili Samojedima ili nekim drugim nomadskim narodima kakvih je još bilo u carstvu; no radilo se o narodu s bogatom kulturom, starijom no što ju je imao zavojevač, sa stanovnikom koji je prosečno stajao na višem nivou nego ruski mužik“, Georgijević, 1931, 135). Nadalje objašnjava okolnosti velikoga štrajka u siječnju 1905, koji je bio posljedica višegodišnjega konspirativnog rada poljskih učitelja.

U drugome nastavku autor je donio detaljan pregled razvoja srednjih škola nakon 1918. U kojem je smjeru krenulo obrazovanje mladeži, ilustrirao je općim političkim zapažanjima, kojima se mogu objasniti snažni zaokreti prema nacionalno usmjerenom programu, osobito u nekoć pruskome i ruskom dijelu Poljske („nacionalizam je karakterističan za savremenog Poljaka, dosta netrpeljiva prema svojim susedima, uverena u svoju snagu. Našao je izraz u aktualnom pitanju državnog vaspitanja, forsiranog naročito od majskog prevrata 1926“; Georgijević, 1931, 390). S obzirom na to da Georgijević znatnu pozornost posvećuje i naobrazbi nastavnika te metodikama kojima se služe, članak je vrlo dragocjen kao vrelo za povijest poljskoga školstva i pedagogije.

Zagrebački „Glasnik Srca Isusova“ prenio je govor pape Pija XII. u Rimu u studenome 1939. (1939, 356–359) prigodom audijencije poljske delegacije (koja se sastojala uglavnom od svećenstva i visokih crkvenih dužnosnika koji su otprije boravili u Rimu). U govoru se Poljake izravno potiče na „vojničko junaštvo“ (1939, 359), kao narod koji je stoljećima bio u obrani kršćanske Europe. Osim uobičajenih duhovnih poruka, govor je razmjerno izravan u pozivanju na otpor okupaciji.

Beogradski „Ženski pokret“, koji je imao i mrežu suradnica u Hrvatskoj, višeput je komentirao poljske prilike, oslanjajući se na poljske ženske listove. Članak *Rad žena novinara u Poljskoj* (1933, 98–99) orijentira se na periodiku koja prati „ozbiljne probleme“, ne zanimaju ih modni časopisi i savjeti za kućanice, orijentiraju se na pisanje žena o njihovu pravu na rad i obrazovanje. Gotovo sve socijalne teme koje se tiču žena obrađuju gotovo isključivo žene pa stoga raste broj novinarki, a prije samo pola stoljeća (dakle 80-ih godina XIX. stoljeća) nije bilo nijedne žene u uredništvima varšavskih dnevnih listova. Potkraj XIX. stoljeća javlja se sve više žena dopisnica te žena koje nisu spisateljice koje povremeno pišu za novine nego profesionalne novinarke, kojih je samo u Varšavi, početkom 30-ih godina prošloga stoljeća, pedesetak.

U području likovnih umjetnosti najznatniji je prilog Ljube Babića iz 1933. *O umjetnosti kod Poljaka*, koji načelno naglašava da europski pregledi i sinteze likovnih umjetnosti gotovo posve prešućuju i izostavljaju umjetnost kod Slavena („kao da umjetnost Slavena i ne postoji“; Babić, 1933, 680). Babićeva perspektiva srodna je mišljenjima iz međuratnih povijesti književnosti: „Poljak nije samo drugorazredni građanin, već je

u svojoj vlastitoj zemlji bio parija spram vladajućeg Prusa ili Rusa. Poljak je gotovo bez razlike staleža veleizdajnik u svojoj vlastitoj domovini, veleizdajnik za austrijskog cara, veleizdajnik za pruskog kralja kao i za ruskog samodršca. U takvu stanju razumljiva je u poljskoj umjetnosti patriotska crta, koja obilježuje cijeli razvoj romantičkim biljegom. Razumljiva je isto tako i pojava historičkog slikarstva“ (Babić, 1933, 682). Članak pokazuje da Babić izvrsno poznaje rad Jana Matejka, slikarstvo Witkiewcza nadahnuto Zakopanom, krug oko društva Sztuka, impresionizam i pejzažnu školu. Posebnu pozornost posvećuje Stanisławu Wyspiańskom („svojim radom obuhvaća neko vrijeme čitav kulturni život Poljske, i daje tom životu najjače impulse“, str. 684). U cjelini je Babićev zaključak da poljska umjetnost zaslužuje „konačnu ravnopravnost u općoj svjetskoj povijesti umjetnosti“ (Babić, 1933, 687).

3. Zaključni primjeri

Kako bismo oprimirali veliku raznolikost napisa o Poljskoj, među kojima ima iznijansiranih i dobro upućenih mišljenja, donijet ćemo dva po svojim tezama oprečna članka, Filipa Lukasa iz „Hrvatske revije“ (*Geopolitički položaj poljske države*; 1938, 225–230) i Augusta Cesarca iz „Izraza“ (*Poslije poljskog sloma*; 1939, 494–502). Prvi je pisan kao predavanje za zagrebački radio, drugi je nastao kao izravna, pa utoliko i emocionalno povišena, reakcija na događaje u rujnu 1939. na poljskome tlu. Obojica autora pišu iz perspektive neupitne obaviještenosti te to ne propuštaju naglasiti. Lukas, kao stručnjak za geopolitiku, glavnu demarkacijsku crtu, kako je naziva, dviju Europa, zapadne i istočne, nalazi usred Poljske: to je crta koja od juga ide od hrvatskoga Primorja preko Zagreba, Beča i Krakova, do, Lukasovim nazivom, Königsberga. Na toj se crti oduvijek susreću dva svijeta duha, „dvije mogućnosti razvoja“ (Lukas, 1938, 225). Poljski je narod stoga imao udjela u obama svjetovima (kao što je hrvatski narod to imao na „južnoj osovini“ te iste crte). Koliko god da su hrvatske zemlje manje od poljskih i narod malobrojniji, „uloga im je u povijesnoj perspektivi gotovo jednaka“ (Lukas, 1938, 226). Jedna je od glavnih teza u članku da je Poljska branič Zapada prema Istoku, a ne predvorje Istoka prema Zapadu. „Poljaci su od svih slavenskih naroda

najautohtoniji jer ondje gdje im je danas domovina tu se otprilike nalazila i pradomovina“ (Lukas, 1938, 228) te je samo zbog Nijemaca bila potiskivana prema istoku. Svoje je središte stara poljska država imala bitno zapadnije nego danas (Gnježno i Poznań) no u povijesnom je hodu poljska država potiskivana pod njemačkim utjecajem prema istoku. Lukas tumači i brojnost Židova na tlu Poljske: poljski narodni vladari, kako bi nadzirali useljivanje germanskoga stanovništva na svojem području, među kojima je bilo bogatih trgovaca i obrtnika, nastojali su tu migraciju obeshrabiliti kako ne bi ojačao srednji sloj. Umjesto njemačkoga, useljivao se židovski srednji sloj, koji je u Poljskoj nalazio razmjernu slobodu (iako se nije većinski ni jezično ni kulturno asimilirao) u odnosu na stanje u njemačkim krajevima na zapadu. Nedostatak vlastitoga srednjeg staleža, poljskoga po etnicitetu, Lukas vidi kao glavni razlog poljske propasti. Kako je postupno feudalni ustroj na Zapadu propadao, zamjenjivao ga je u javnim dužnostima i upravi razvijeni građanski sloj. U Poljskoj se to nije moglo dogoditi jer „nije bilo domaćega građanstva“. „Kobni liberum veto“ pojavio se u doba kad su obje države koje su ugrožavale Poljsku, Pruska i Rusija, dodatno ojačale. Unatoč „*finis Poloniae*“ (Lukas, 1938, 229), nikada nije došlo do potpune asimilacije poljskoga stanovništva u okupiranim dijelovima. Neovisna Poljska nastavila je živjeti „u volji i svijesti cijeloga naroda“ (Lukas, 1938, 230). Kao najveći problem poljske države u aktualnom trenutku (1938) Lukas vidi 30% nepoljskoga stanovništva i složen odnos s manjinama. Lukas zaključuje, „osjećaj je u životu narodu najjača poluga, sentimentalna nevidljiva sila, vrlo krhka, koju treba oprezno njegovati“ (Lukas, 1938, 230).

August Cesarec (jedan od najprominentnijih hrvatskih književnika međuraća lijeve orijentacije) objavio je članak *Poslije poljskog sloma* u zagrebačkom časopisu „Izraz“ (Cesarec, 1939, 494–502). Članak je izašao u listopadu 1939., časopis je uređivao Josip Pavičić. Te je godine Cesarec u nizu članaka i rasprava analizirao stanje u europskim zemljama, s jasnim stajalištem o nužnosti revolucije i nacionalnoga prevrata, u okviru demokratskih vrijednosti. Kako je dobro poznato, Cesarec je s dolaskom ustaških vlasti bio uhićen te zatočen, potom najvjerojatnije strijeljan u srpnju 1941. godine. Članak koji ovdje komentiramo može iznenaditi pa i uznemiriti suvremenoga čitatelja svojom političkom aktualnošću, unatoč razmjerno apartnoj poziciji autora. „Bilo je nešto trulo

u državi Poljskoj“ (Cesarec, 1939, 495), započinje Cesarec svoje izlaganje. Protivnik je režima Piłsudskoga, za koji tvrdi da je bio socijalno reakcionaran te da je vodio „žalosnu“ vanjsku politiku: „bila je to politika ravno-vjesja između dva kolosa, Sovjetske unije i njemačkoga Reicha“, politika koja je, tvrdi, Poljsku smatrala „zdravstvenim kordonom protiv boljševizma“ (Cesarec, 1939, 495). Cesarec je izrazito oštar prema tijesnoj politici s Njemačkom (ismijava pakt o nenapadanju iz siječnja 1934.), a protiv Francuske i Male antante, koji je bio u temelju svih daljnjih, dakako jalovih, planova, koje Cesarec potom uspoređuje s događajima tri godine poslije u Austriji i Čehoslovačkoj (napredovanje Reicha u svim smjerovima, osobito na istok). Taj „krivi račun poljske diplomacije od 1934. dalje“ (Cesarec, 1939, 497) doveo je do slabljenja Male antante, s kojom se Poljska morala složiti da bude „prva barijera“ njemačkoga napredovanja. Nije naravno neočekivano da Cesarec promiče stav da je spas Poljske mogao biti samo u oslanjanju na istočnoga susjeda. Osuđuje i „poljski imperijalizam koji je 1920. posegao za Ukrajinom sve do Kijeva“ (Cesarec, 1939, 498; potanko komentira i činjenicu da je Poljska odustala od ugovora iz 1919. o autonomiji nacionalnih manjina te da nije mnogo učinila za „svoje“ Ukrajince i Bjelorusce, kojih je na njezinu teritoriju tada 12 milijuna). Vrijedi prenijeti i Cesarčev sud o postupcima sovjetske vojske: „Sovjetska Rusija, videći prodirati njemačke čete spram ukrajinsko-bjeloruskog teritorija u Poljskoj, nije ostavila na cjedilu svoje sunarodnjake nego ih je pravovremeno vojnom intervencijom spasila od opet jedne nove okupacije i omogućila im ujedinjenje s nacionalnim njihovim maticama unutar SSSR“ (Cesarec, 1939, 499). Cesarec nije poživio da bi vidio daljnje posljedice toga, kako ga naziva, oslobođenja. Događaje iz jeseni 1939. u cjelini naziva „susretom revolucija“, i to „triju revolucija, uključivši fašističku Italiju“, te na koncu iznosi, kako ih naziva, „dvije rezerve“: radi li se tu o istočnoeuropskim ili svjetskim planovima, autor još nije mogao znati, ali tvrdi da je „bit situacije u tome da dok je na jednoj strani sporazum nužda, na drugoj je on dobra volja, koja se sad nalazi u mnogo povoljnijem položaju za izbor svojih odluka u budućnosti“ (Cesarec, 1939, 502). Nakon čitanja Cesarčevih redaka, malo koji današnji čitatelj neće uočiti uznemirujuće paralele sa suvremenom situacijom u europskoj politici.

Mimo navedenih primjera, prigodnom pisanju o Poljskoj ne pripadaju napisi hrvatskih dugogodišnjih polonofila, redom pojedinaca

ozbiljnih filoloških i polonističkih kompetencija, Julija Benešića, Zdenke Marković, Ivana Esiha i Slavka Batušića. Za kraj svojega komentara uputit ćemo na, po opažajnoj i pripovjednoj vrsnoći izniman, Batušićev prilog *Poljski gradovi, šume Polesja* iz 1933. „Stotinu i jedno lice ima zemlja Poljska“ (Batušić, 1933, 218), započinje Batušić svoj putopis. Opisao je Krakov, Częstochowu, Varšavu („taj grad kao da nešto taji i krije“; Batušić, 1933, 220), Toruń, Gdynju („taj fragment Baltika, komad svojeg mora, Poljaci beskrajno vole unatoč njegove hladne i mutne boje i unatoč niskih, jednoličnih i formama siromašnih obala. Posvuda je sam pijesak, studen i vlažan pijesak, kojemu se na površini lijepi mahovina i očajno drži čvoravo korijenje borova grmlja i niskih ariša“ (Batušić, 1933, 225), Poznanj („sa svojim beskrajno urednim ulicama ono je što bi se moglo nazvati internacionalnim tipom srednjoevropskog velikog grada, jer njegovo je vanjsko lice brižljivo uređeno, počesljano i umiveno“; Batušić, 1933, 226), Vilnius („fantastični, divlji, barbarski kontrast ugladenoj poznanjskoj evropejštini“; Batušić, 1933, 226), Lavov („Koliko je oko toga grada i u njemu samome još nedavno krvi proteklo, a ništa se više od toga ne vidi, osim na grobljima“; Batušić, 1933, 228) i močvarno područje Polesja. Batušićev putopis iz Poljske jedan je od ponajboljih putopisa u hrvatskoj književnosti 1930-ih te pripada vrhuncima hrvatskoga međuratnoga pisanja na poljske teme.

Iz uvodnoga pregleda jasno je da bi kritička bibliografija članaka iz periodike s poljskim temama zahtijevala zasebnu studiju. Kao bibliografska građa, članci koje smo popisali nisu sekundarna predmetna literatura o hrvatsko-poljskim i jugoslavensko-poljskim vezama nego povijesna i književnopovijesna vrela te dokumenti vremena, stoga njihova istraživačka vrijednost ostaje trajno relevantna.

Literatura

- Andrassy, J. (1930). *Narodni parkovi u Poljskoj*. „Obzor“, br. 164, str. 2.
Andrić, I. (1914). *Pismo iz Krakova*. „Hrvatski pokret“, br. 106, str. 2.
Andrić, J. (1931). *Na grobu sv. Vojtjeha, velikog Apostola sjevernih Slavena*. „Obitelj: ilustrovani tjednik“, br. 22, str. 358–359, 364.
Andrić, J. (1931). *Na pohodu u Poljskoj*. „Obitelj: ilustrovani tjednik“, br. 21, str. 337–338.

- Andrić, N. (1939). *Poljsko-hrvatski književni odnosi. Predavanje pročitano na zagrebačkom radiju 15. III. 1938.* „Obzor“, br. 61, str. 1.
- Angelus, V. (1930). *Francuska i Poljska.* „Riječ“, br. 48, str. 74–77.
- Angelus, V. (1931). *Pred drugom revizijom poljskog ustava. O reformi ustava 1926.* „Jugoslovenski glasnik“, br. 141, str. 1.
- Angelus, V. (1931). *Značaj nedavnih izbora u Poljskoj. O izborima održanima u listopadu 1930.* „Narodna odbrana“, br. 4, str. 58–59.
- Babić, Lj. (1933). *O umjetnosti kod Poljaka.* „Hrvatska revija“, br. 12, str. 680–687.
- Bartoš, M. (1928). *Poljsko građansko pravo.* „Arhiv za pravne i društvene nauke“, br. 17/4, str. 284–300.
- Bartulović, N. (1940). *Čehoslovaci i Poljaci.* „Vidici“, br. 8, str. 216–219.
- Batušić, S. (1933). *Poljski gradovi, šume Polesja.* „Hrvatsko kolo“, br. 14, str. 218–232.
- Batušić, S. (1938). *Poljski autori i glumci na zagrebačkoj pozornici.* „Obzor“, br. 101, str. 1.
- Bazala, V. (1929). *Kroz Poljsku.* „Liječnički vjesnik: glasilo Hrvatskoga liječničkog zbora“, br. 11, str. 431–440.
- Belović-Bernadzikowska, J. (1897). *Iz poljske književnosti.* „Nada“, br. 17, str. 339.
- Belović-Bernadzikowska, J. (1902). *Javni rad sjevernih Slavena.* „Domaće ognjište“, 1902, br. 11/6, str. 99–101; br. 11/7, str. 119–120.
- Belović-Bernadzikowska, J. (1907). *Slavenski obrt. Preporod narodne dekorativne umjetnosti u Poljaka.* „Trščanski Lloyd“, br. 223, str. 3523–3525.
- Benešić, J. (1906). *Pismo iz Krakova.* „Hrvatska: glavno glasilo Hrvatske stranke prava“, br. 134, str. 1–3.
- Benešić, J. (1911). *Slavenska uzajamnost. O incidentu između Rusa i Poljaka na Sveslavenskome kongresu u Beogradu.* „Hrvatski pokret“, br. 168, str. 1–2.
- Benešić, J. (1926). *Pismo iz Czenstochowe.* „Obzor“, br. 72, str. 5.
- Benešić, J. (1928). *Letimičan pregled poljske književnosti.* „Književnik: hrvatski književni mjesečnik“, br. 4, str. 122–128.
- Benešić, J. (1929). *Književne nagrade. O nagrađama poljskih gradova za najbolja književna djela.* „Hrvatska revija“, br. 12, str. 717–720.
- Bićanić, R. (1936). *Poljska politika neutralnosti.* „Hrvatski dnevnik“, br. 171, str. 1–2.
- Bogdan, I. (1938). *Borba protiv masonerije u Poljskoj.* „Hrvatska straža“, br. 162, str. 2.
- Bogdan, I. (1938). *Obnovljena Poljska.* „Hrvatska straža“, br. 257, str. 2.
- Bosanac, S. (1893). *Crstice iz poljske književnosti.* „Vijenac“, br. 21, str. 336–338.
- Brumer, V. (1925). *Razvitak pozorišta u Poljskoj.* „Nova Evropa“, br. XII/17, str. 528–536.
- Bučar, F. (1923). *Poljaci i Bugari. Poljski nastavnici u Bugarskoj.* „Vijenac“, br. 23, str. 459–460.
- Bučar, F. (1939). *Poljski bjegunci daci za rata 1914. u Zagrebu.* „Jutarnji list“, br. 9842, str. 7.
- Cesarec, A. (1939). *Poslije poljskog sloma.* „Izraz: časopis za sva kulturna pitanja“, br. 9, str. 494–502.
- Crnek, F. (1926). *Među poljskim časopisima.* „Vijenac“, br. VI/22–23, str. 405–406.
- Černi, A. (1907). *Poljaci u Pruskoj.* „Trgovačke novine“, br. 30, str. 1–2.
- Češka, poljska i hrvatska pozicija (1868). „Pozor“, br. 295, str. 1167–1168.

- Čović, M. (1945). *Poljska*. „Hrvatski narod“, br. 1265, str. 1.
- Današnje zakonodavstvo o vanbračnoj deci u Poljskoj* (1924). „Ženski pokret“, br. 5/9, str. 372–374.
- Degrel, I. (1939). *Poljska u krvi i plamenu*. „Hrvatska prosvjeta“, br. 4/6, str. 181–183.
- Digović, P. (1939). *Ustav Nove Poljske*. „Nova Evropa“, br. xxxii/6–7, str. 234–238.
- Dolazak poljskih parlamentaraca u Zagreb. Historijski časovi u bratimljenju slavenskog Juga i Sjevera. Zajednica prošlosti i sadašnjosti*. „Narodne novine“, br. 212, str. 1–2.
- Draškić, P. (1939). *Zašto je Poljska tako brzo osvojena? Iskustva i pouke njemačko-poljskog rata*. „Novosti“, br. 278, str. 2.
- Dresler, V. (1927). *Poslijeratni tip poljske kulture. Cjelokupni karakter kulturne Poljske*. „Obzor“, br. 268, str. 2–3; br. 284, str. 2; br. 317, str. 2–3.
- Dresler, V. (1927). *Poljski kabineti od oslobođenja do danas. Političke struje u poljskom narodu*. „Obzor“, br. 195, str. 2.
- Dresler, V. (1927). *Slavenske literature u Poljskoj*. „Obzor“, br. 237, str. 2–3.
- Dresler, V. (1928). *Gdje je težište istočno-evropskog problema? Poljsko-rusko pitanje*. „Obzor“, br. 324, str. 2.
- Dresler, V. (1928). *Katoličke političke stranke u Poljskoj*. „Obzor“, br. 254, str. 2.
- Dresler, V. (1928). *Najnovija tradicija ukrajinskog pokreta. Pokušaji sporazuma sa Poljacima*. „Obzor“, br. 346, str. 2.
- Dresler, V. (1928). *Revizija poljske vanjske politike. Savez sa Francuskom i Rumunjskom*. „Obzor“, br. 303, str. 2.
- Dresler, V. (1929). *Kako se u Poljskoj država brine za književnost*. „Obzor“, br. 186, str. 2–3.
- Dresler, V. (1930). *Novi razvoj historijske beletristike u Poljskoj*. „Obzor“, br. 197, str. 2.
- Dresler, V. (1931). *Unutrašnja politika Poljske*. „Nova Evropa“, br. xxiii/3, str. 147–150.
- Dvorniković, V. (1925). *Poljaci i slavenska filozofija*. „Jugoslavenska njiva“, br. 11/8, str. 259–260.
- Dvorniković, V. (1926). *Pogledi u noviju poljsku filozofiju*. „Jugoslavenska njiva“, br. 2, str. 64–71; br. 3, str. 96–100; br. 4, str. 129–135; br. 5, str. 163–169; br. 6, str. 191–197; br. 8, str. 271.
- Esih, I. (1922). *Pitanje narodnih manjina i slovenski uzajamni odnošaji*. „Obzor“, br. 313, str. 1; br. 314, str. 1–2.
- Esih, I. (1924). *Formiranje i preporod litavskog naroda. Protupoljski karakter pokreta*. „Hrvatski list“, br. 216, str. 3.
- Esih, I. (1924). *Poljski kulturni život*. „Hrvatski list“, br. 166, str. 2.
- Esih, I. (1925). *Razvitak slavenske ideje u Poljskoj*. „Nova Evropa“, br. xii/8, str. 242–249.
- Esih, I. (1925). *Stefan Žeromski, duhovni vođa novog poljskog pokoljenja*. „Nova Evropa“, br. xii/17, str. 509–514.
- Esih, I. (1928). *Poljski i hrvatski Satir ili divlji čovjek. Paralela između djela Jana Kochanowskog i Matije Antuna Reljkovića*. „Hrvatsko kolo“, br. 9, str. 166–181.
- Esih, I. (1929). *Deset godina poljske socijalne politike*. „Radnička zaštita“, br. 1, str. 5–8.
- Esih, I. (1929). *Josip Juraj Strossmayer i Poljaci*. „Obzor“, br. 76–96 (u nastavcima), str. 5.

- Esih, I. (1931). *Božićni običaji u Poljskoj*. „Obitelj: ilustrovani tjednik“, br. 52, str. 832–835.
- Esih, I. (1931). *Jugoslovenska propaganda u Poljskoj*. „Nova Evropa“, br. XXIII/3, str. 208–211.
- Esih, I. (1931). *Knjige i listovi*. „Desetogodišnjica preporodene Poljske“. Prikaz djela „Dzie-sięciolecie Polski Odrodzonej“. „Nova Evropa“, br. XXIII/3, str. 211–213.
- Esih, I. (1931). *More u poljskoj književnosti*. „Jadranska straža“, br. 6, str. 154–157; br. 7, str. 182–184.
- Esih, I. (1931). *Poljska borba za izlaz na more*. „Jugoslavenški pomorac“, br. 17, str. 5.
- Esih, I. (1931). *Poljsko slavenofilstvo s osobitim obzirom na poljsko-hrvatske odnose*. „Napredak“, br. 1/2, str. 21–23; br. 3/4, str. 46–48.
- Esih, I. (1931). *Projekat reorganizacije socijalnog osiguranja u Poljskoj na principu prisilne štednje*. „Radnička zaštita“, br. 4, str. 232–234.
- Esih, I. (1931). *Pučko kazalište u Poljskoj*. „Jutarnji list“, br. 7050, str. 9.
- Esih, I. (1931). *Stota obljetnica od poljskog ustanka*. „Napredak“, br. 9/10, str. 126–128.
- Esih, I. (1932). *Poljska poezija poslije rata*. „15 dana: kronika naše kulture“, br. 15, str. 238–239.
- Esih, I. (1933). *Odjeci poljske povijesti u hrvatskoj epici*. „Obzor“, br. 230, str. 2–3.
- Esih, I. (1934). *Poljski intelektualci u Zagrebu*. „Jutarnji list“, br. 8061, str. 9.
- Esih, I. (1934). *Ruder Bošković i Poljska. Utjecaj slavnog našeg učenjaka na poljske isu-sovce*. „Napredak“, br. 2, str. 20–21.
- Esih, I. (1937). *Selo u Poljskoj. U svjetlosti novih naučnih istraživanja*. „Letopis Matice srpske“, br. 347/1, str. 19–22.
- Esih, I. (1938). *Hrvati i poljski siječanski ustanak*. „Obzor“, br. 154, str. 2.
- Fantov, I. (1937). *Poljska na političkoj prekretnici*. „Hrvatski dnevnik“, br. 477, str. 17.
- Finis Poloniae – po četvrti put. Dioba Poljske u historijskoj perspektivi (1938/39)*. „Zagrebački list“, br. 232, str. 9.
- Fotez, M. (1939). *S puta po Poljskoj*. „Jutarnji list“, br. 9680, str. 18; br. 9682, str. 10.
- Fraenkel, J. (1926). *Cionizam u Poljskoj*. „Židov“, br. 48, str. 3.
- Fraenkel, J. (1926/27). *Jevrejski omladinski pokret u Poljskoj*. „Hanoar“, br. 9, str. 238–240.
- Georgijević, K. (1931). *Poljske srednje škole*. „Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva“, br. 2, str. 132–134; br. 5, str. 389–396.
- Georgijević, K. (1931a). *Stogodišnjica prvog poljskog ustanka 1830–1930*. „Venac: književni omladinski list“, br. XVI/6, str. 436–444.
- Georgijević, K. (1932/33). *Naše književne veze s Poljacima*. „Venac“, br. XVIII/3, str. 191–195.
- Georgijević, K. (1933). *Poljska književnost i pozorište*. „Srpski književni glasnik“, br. XL/7, str. 551–552.
- Glueck, H. (1902). *Naša pisma. U Krakovu, februara 1902*. „Nada“, 8 (1902) 5, str. 66–68.
- Glueck, H. (1903). *Zlatno doba poljačke književnosti. O poljskoj književnosti XVI–XVII stoljeća*. „Nada“, br. 2, str. 20–23; br. 3, str. 36–37; br. 4, str. 48–50; br. 5, str. 63; br. 6, str. 78–79; br. 7, str. 91–92; br. 8, str. 106–107; br. 9, str. 120–122; br. 10, str. 135–138; br. 11, str. 147–150; br. 12, str. 162–163; br. 13, str. 175–177;

- br. 14, str. 191; br. 15, str. 204–206; br. 16, str. 219; br. 17, str. 232–234; br. 18, str. 246–247.
- Glueck, H. (1903). *Novi roman poljski*. „Vienac“, br. 1, str. 26–28.
- Glueck, V. (1938). *Islamska vjerska zajednica u Poljskoj. Njena organizacija i njen život*. „Pravda“, br. 12, str. 3.
- Gospodarski život savremene Poljske* (1938). „Hrvatska privreda: mjesečnik trgovinsko-industrijske komore u Zagrebu“, br. 1/2, str. 17–18.
- Grabowski, S. T. (1906). *Prijegled poljačke književnosti*. „Savremenik“, br. 1/4, str. 305–307.
- Građanska prava žena u Poljskoj* (1924). „Ženski pokret“, 5/9, str. 387–389.
- Guberina, I. (1939). *Naš katolicizam i poljska tragedija*. „Hrvatski narod“, br. 40, str. 3.
- Haberle, B. (1931). *Pregled radnog zakonodavstva u Poljskoj*. „Radnička zaštita“, br. 10, str. 622–629.
- Hamidović, M. (1934). *Muslimani u Poljskoj*. „Islamski svijet: glasilo muslimana u Kraljevini Jugoslaviji“, br. 79, str. 15.
- Horvat, J. (1903). *Žena u Poljskoj*. „Domaće ognjište“, br. 111/6, str. 106–107.
- Ilešić, F. (1922). *Razvoj ovogodišnje velike poljske krize*. „Jugoslavenska njiva“, br. 11/5, str. 233–235.
- Ilešić, F. (1923). *Dan 3. maja u Varšavi. Značenje poljskog narodnog blagdana*. „Riječ“, br. 103, str. 2–3.
- Ilešić, F. (1923). *Italija i Poljska*. „Jugoslavenska njiva“, br. 1/11, str. 467–468.
- Ilešić, F. (1923). *Jedan stari slavenski časopis. O varšavskom časopisu Tygodnik Ilustrowany*. „Jugoslavenska njiva“, br. 11/10, str. 407.
- Ilešić, F. (1923). *Kulturna slava poljskog naroda*. „Jugoslavenska njiva“, br. 11/10, str. 406–407.
- Ilešić, F. (1923). *Političke prilike u Poljskoj*. „Misao“, br. 5/94, str. 1617–1618.
- Ilešić, F. (1923). *Poljsko-jugoslovenske organizacije u Poljskoj*. „Riječ“, br. 158, str. 2.
- Ilešić, F. (1925). *Poljaci o kongresu slavenskih filozofa*. „Jugoslavenska njiva“, br. 11/5, str. 166–168.
- Ilešić, F. (1926). *S puta kroz Poljsku*. „Riječ“, br. 239, str. 3–4.
- Ilešić, F. (1927). *Današnja Poljska*. „Volja: socijalno-kulturno-politički časopis“, br. 3/5–6, str. 320–338.
- Ilešić, F. (1929). *Ekonomski uspjesi Republike Poljske. Osvrt na veliku poljsku izložbu u Poznanju*. „Jugoslovenski Lloyd“, br. 264, str. 3.
- Ilijić, S. (1925). *Izložba poljske grafike u Zagrebu*. „Hrvatski list“, br. 201, str. 2.
- Intelektualni život nove Poljske* (1923). „Večer“, br. 736, str. 5.
- Ivakić, B. (1940). *Poljska lirika. Povodom antologije*. „Jutarnji list“, br. 10 109, str. 13.
- Jadi njemačkoga učitelja u Poznanjskoj* (1902). „Napredak“, br. 45, str. 724–726.
- Jakić, Ž. (1920). *Sudba Poljaka*. „Omladina“, br. 1, str. 14–17.
- Jelovšek, V. (1902). *Naša pisma. Izložba društva poljskih umjetnika Sztuka. Prag, travanj 1902*. „Mlada Hrvatska: slobodan časopis za književnost, umjetnost i socijalni život“, br. 2, str. 54–57.
- Jurić, S. (1924). *Visoke pučke škole u Poljskoj*. „Jutarnji list“, br. 4302, str. 5–6.
- Katolička Poljska* (1926). „Život“, br. 3, str. 163–167.

- Keršovani, O. (1926). *Posle tri krvava majska dana u Varšavi. Šta je to Poljska Republika? Koji su elementi poljske krize*. „Rad: list za odbranu i organizaciju radnog naroda“, br. 3, str. 4.
- Krajčević, F. (1936). *Ekonomski položaj Republike Poljske*. „Economist: mjesečnik za savremena ekonomska i socijalna pitanja“, br. 3, str. 97–106.
- Kralj, M. (1931). *Na čemu možemo zavidjeti Poljacima. O izdavačkom društvu sv. Vojčeha u Poznanju*. „Obitelj: ilustrovani tjednik“, br. 9, str. 129–131.
- Križanić, K. (1939). *Tragedija Poljske*. „Novo doba“, br. 319, str. 21–23.
- Kvaternik, S. (1939). *Poljska vojska i njezino vodstvo*. „Hrvatski narod“, br. 32, str. 1.
- Lakatoš, J. (1931). *Poljsko-jugoslovensko kulturno i privredno zbližavanje. Dopis s kongresa Poljsko-jugoslovenske lige održanog u Poznanju*. „Jugoslovenski Lloyd“, br. 101, str. 2–3.
- Lazarević, B. (1931). *Poljska i Jugoslavija*. „Nova Evropa“, br. XXIII/3, str. 140–143.
- Leontić, Lj. (1915). *Tri nesretna naroda (o Poljacima, Belgijcima i Jugoslavenima)*. „Sloboda“, br. 96, str. 1.
- Lorković, M. (1939). *Historijska odgovornost za slom poljske države*. „Hrvatski narod“, br. 34, str. 3.
- Lovrić, B. (1927). *Česi i Poljaci. U Pragu, u prvoj polovici decembra*. „Riječ“, br. 284, str. 7.
- Lovrić, B. (1928). *Poljaci u Pragu. O izložbi poljskih umjetnika u Pragu*. „Riječ“, br. 9, str. 7.
- Lovšin, V. (1920). *Poljska crkvena pjesma*. „Sveta Cecilija“, br. 2–3, str. 39–40.
- Lozovina, V. (1938). *Veze Hrvata i Poljaka*. „Jadranski dnevnik“, br. 72, str. 3.
- Lukas, F. (1938). *Geopolitički položaj poljske države*. „Hrvatska revija“, br. 5, str. 225–230.
- Mareš, V. (1929). *Poljska na međunarodnom forumu*. „Obzor“, br. 21, str. 1.
- Mareš, V. (1931). *Štampa u posleratnoj Poljskoj*. „Nova Evropa“, br. XXIII/3, str. 157–159.
- Marjanović, M. (1939). *Tragedija Poljske*. „Vidici“, br. 17/18, str. 433–434.
- Marković, F. (1869). *O slavenskih baladah*. „Vienac“, br. 45, str. 787–796.
- Marković, Z. (1910). *Iz slavenskoga ženskog svijeta: Poljska*. „Domaće ognjište“, br. 2, str. 43–44.
- Marković, Z. (1912). *Proslava stogodišnjice Krasińskoga*. „Domaće ognjište“, br. 3, str. 82–85.
- Marković, Z. (1918). *Jan Kasprowicz, najsnažniji pjesnik današnje Poljske*. „Hrvatska njiva“, br. 20/21, str. 351–357.
- Marković, Z. (1918). *Kranjčević kod Poljaka. Prikaz studije Tadeusza Grabowskoga*. „Književni jug“, br. 11/9, str. 328–332.
- Marković, Z. (1918). *Maria Konopnicka, poljska pjesnikinja puka*. „Ženski svijet: mjesečnik za kulturne, socijalne i političke interese žena“, br. 2, str. 202–213.
- Marković, Z. (1922). *Iz Varšave. O parlamentarnim izborima u Poljskoj*. „Riječ“, br. 271, str. 3.
- Marković, Z. (1923). *Boleslav Prus. Povodom hrvatskog prijevoda njegova Faraona*. „Jugoslavenska njiva“, br. 11, str. 421–429.
- Marković, Z. (1923). *Jaslice i kolede u Poljaka*. „Novosti“, br. 348, str. 31–32.
- Marković, Z. (1923). *Konstitucija 3. maja*. „Mladost“, br. 7, str. 22–24.
- Marković, Z. (1923). *U poljskoj srednjoj školi. Utisci za moga boravka u Varšavi*. „Jugoslavenska njiva“, br. 1/8, str. 337–342.

- Marković, Z. (1924). *Pokušaj gramatičke propedeutike u narodnoj školi u Poljskoj*. „Jugoslavenska njiva“, br. 11/1, str. 34–37.
- Marković, Z. (1924). *Reforma školstva u Poljskoj*. „Jugoslavenska njiva“, br. 1/9, str. 366–367.
- Marković, Z. (1925). *Nova osnova za materinji jezik i narodnu historiju u nižim razredima gimnazija u Poljskoj*. „Jugoslavenska njiva“, br. 1/12, str. 431–434.
- Marković, Z. (1925). *Putevi duše poljske (romantizam–neoromantizam)*. „Jugoslavenska njiva“, br. 1/2, str. 57–64.
- Marković, Z. (1925/26). *O romanu poljskom*. „Mladost“, br. 6, str. 139–141.
- Marković, Z. (1928). *Nad knjigom poljskoga hodočašća*. „Riječ“, br. 355, str. 12.
- Marković, Z. (1928). *O kulturnom, socijalnom i političkom radu poljskih žena*. „Novosti“, br. 200, str. 3; br. 201, str. 6; br. 202, str. 7; br. 204, str. 4; br. 206, str. 5; br. 207, str. 5.
- Marković, Z. (1928). *O poeziji Jana Kasprowicza*. „Srpski književni glasnik“, br. 8, str. 598–609.
- Marković, Z. (1928). *Rad Poljakinja za narodno oslobođenje*. „Riječ“, br. 120, str. 6; br. 121, str. 6; br. 122, str. 6.
- Marković, Z. (1929). *Historija slavenskih literatura kao jedan od obligatnih predmeta u srednjim školama svih slavenskih naroda*. „Glasnik Profesorskoga društva“, br. 10, str. 668–674.
- Marković, Z. (1929). *Izdavanje knjiga u Poljskoj*. „Riječ“, br. 2, str. 10–11.
- Marković, Z. (1930). *Zofia Nałkowska. Uoči premijere Kuće žena*. „Obzor“, br. 223, str. 2–4.
- Marković, Z. (1931). *Koliko i što štampaju Poljaci*. „Novosti“, br. 355, str. 12.
- Marković, Z. (1932). *Poljska studija o Vojnoviću. Prikaz knjige Józefa Gołębka*. „Novosti“, br. 271, str. 13.
- Marković, Z. (1939). *Iz korespondencije Bronislava Grabowskoga i Franje Markovića*. „Građa za povijest hrvatske književnosti“, br. 14, str. 147–170.
- Marković, Z. (1939). *Rad poljskih književnica*. „Hrvatski ženski list“, br. 12, str. 7–8.
- Marković, Z. (1940). *Rad poljskih književnica*. „Hrvatski ženski list“, br. 2, str. 8–10; br. 4, str. 6–7; br. 6, str. 1–3; br. 8, str. 7–8.
- Markulin, S. (1931). *Poljska luka Gdinja*. „Obitelj: ilustrovani tjednik“, br. 21, str. 338–339.
- Melkus, D. (1913). *Illožba slika poljskih slikara*. „Narodna obrana“, br. 50, str. 4.
- Nagy, J. (1929). *Republika Poljska u međunarodnoj zajednici. Predavanje održano 29. svibnja 1929. u Poznanju*. „Savremenik“, br. 6, str. 252–256.
- Namjesnik Isusov tješi Poljake. *Prigodom nedavne audijencije. Govor pape Pija XII. u studenom 1939.* (1939). „Glasnik Srca Isusova: glasilo apostolata molitve“, br. 11, str. 356–359.
- Neimarević, A. (1929). *Kako su živjeli poljski seljaci*. „Dom: glavne novine Hrvatske seljačke pučke stranke“, br. 10, str. 4.
- Nikolić, V. (1926). *Državni udar u Poljskoj*. „Zastava“, br. 115, str. 2; br. 116, str. 2; br. 117, str. 2; br. 118, str. 2; br. 119, str. 2.
- Oberski, J. (1924). *Vjerski odnosi Poljaka i Ukrajnaca. Dojmovi s putovanja po Poljskoj*. „Katolički list: crkveno-pastoralni časopis“, br. 2, str. 14–16.

- Odnosi Poljaka, Ukrajinaca i Rusa (1938). „Hrvatska straža“, br. 292, str. 2.
- Oršanić, I. (1937). *Problem Poljske*. „Hrvatska smotra“, br. 3, str. 147–154.
- Oršanić, I. (1939). *Poljska između Njemačke i Rusije*. „Hrvatski narod“, br. 2, str. 3.
- Oršanić, I. (1939). *Poljska u središtu evropskog zanimanja*. „Hrvatski narod“, br. 9, str. 4.
- Osterman, S. (1939). *Refleksije o poljskom, albanskom i hrvatskom narodu*. „Hrvatska straža“, br. 155, str. 4; br. 157, str. 4; br. 159, str. 5.
- Otpor Poljaka u Poznanju (1902). „Branik“, br. 3, str. 1.
- Pasarić, J. (1900). *Poljska beletristika u godini 1899*. „Vienac“, br. 13, str. 207–208.
- Petković, I. (1935). *Naša književnost u Poljskoj*. „Novo doba“, br. 214, str. 3.
- Položaj Židova u Poljskoj tokom posljednje godine (1939). „Židov“, br. 41, str. 3.
- Poljaci i Beč (1868). „Napredak“, br. 62, str. 1–2.
- Poljaci i Hrvati protiv Rusa i Srba. Osvrt na poljsku i hrvatsku zajedničku rezoluciju na III. Slavenskom novinarskom kongresu u Dubrovniku (1901). „Srbobran“, br. 74, str. 1.
- Poljska i Mala antanta (1920). „Jug“, br. 243, str. 1.
- Poljska proslava u Krakovu. O spomeniku Vladislavu Jageloviću u povodu 500. godišnjice bitke kod Grunwalda (1410). (1910). „Crvena Hrvatska“, br. 58, str. 2.
- Poljski program. Govor Adama Jerzija Czartoryskoga u Londonu 3. v. 1868 (zahtjevi za veću autonomiju Poljaka u ruskome i austrougarskom dijelu okupirane Poljske). (1868). „Zastava“, br. 37, str. 2.
- Poljski teater (1837). „Danica ilirska“, br. 51, str. 207–208.
- Poljsko novinarstvo (1863). „Danica ilirska“, br. 5, str. 40.
- Poštanska služba u staroj Poljskoj (1934). „Naša pošta“, br. 113, str. 205–208.
- Pravo jačega. O pruskom progonu i protjerivanju Poljaka (1908). „Hrvatski dnevnik“, br. 6, str. 1.
- Pravosuđe u Poljskoj (1936). „Židov“, br. 28, str. 8.
- Prelog, M. (1925). Boleslav Hrabri. „Jugoslavenska njiva“, br. II/4, str. 105–108.
- Produktivno zaposlenje nezaposlene omladine u Poljskoj (1936). „Socijalni arhiv“, br. 4/5, str. 121–127.
- Prpić, M. (1926). Privredni odnosi Jugoslavije i Poljske. „Obzor“, br. 72, str. 12.
- Prpić, M. (1929). *Gospodarska snaga Poljske prigodom prvog velesajma u Poznanju*. „Dom: glavne novine Hrvatske seljačke pučke stranke“, br. 54, str. 4.
- Prusko barbarstvo (1902). „Zora“, br. 1, str. 31–32.
- Rad žena novinara u Poljskoj (1933). „Ženski pokret“, br. 7/8, str. 98–99.
- Radić, S. (pseudonim Bačuška). (1903/04). *Kulturna zadaća Čeha i Poljaka među Hrvatima*. „Hrvatska misao“, br. 2, str. 68–72.
- Radić, V. (1939). *Evropa i Poljska. Osvrt na vanjsku politiku Republike Poljske od 1919. do danas*. „Narodni val“, br. 18, str. 2.
- Reissner, H. (1931/32). *Jevrejski omladinski pokret u Poljskoj*. „Hanoar“, br. 5/6, str. 174–178.
- Rieger, V. (1931). *Poljska i Ukrajina*. „Nedjelja: glasilo za katolički rad, prosvjetu i socijalni život“, br. 5, str. 4–7.
- Sabić, M. (1895). *Književni pokret u Poljačkoj*. „Prosvjeta: časopis za pouku i zabavu“, br. 6, str. 190–191; br. 7, str. 222–223.
- Slava poljskog univerziteta u Krakovu (1900). „Srbobran“, br. 114, str. 2–3.

- Slike iz života Jevreja u Poljskoj* (1933). „Židov“, br. 44, str. 2–3.
- Sovjetski Savez i Poljska. Bezobzirno boljševiziranje na poljskom državnom području*. „Hrvatski narod“, br. 1145, str. 1–2.
- Stanje seljaštva u Poljskoj. Poljsko selo propada*. „Ekonomska politika“, br. 14, str. 7.
- Staljin i Poljaci. Tri godine rusko-poljskih odnosa* (1944). „Spremnost“, br. 126, str. 3–6.
- Supilo, F. (1898). *Braća Poljaci. U povodu otkrića spomenika Mickiewiczu u Krakovu*. „Crvena Hrvatska“, br. 27, str. 1.
- Sveta Stolica i Poljaci* (1883). „Katolička Dalmacija“, br. 11, str. 1.
- Šenoa, A. (1879). *Poljski sud o našoj književnosti*. „Vienac“, br. 15, str. 240.
- Šetka, J. (1936). *U Marijinu kraljevstvu. O kultu Bogorodice u Poljskoj*. „Gospa Sinjska“, br. 4, str. 84–87.
- Šimrak, J. (1939). *Nakon ulaska ruskih četa u Poljsku*. „Hrvatska straža“, br. 215, str. 3.
- Štoseđešana granicama slavenstva i germanstva* (1934). „Jadranski dnevnik“, br. 24, str. 3.
- Šulek, B. (1848). *Poljaci*. „Novine dalmatinsko-horvatsko-slavonske“, br. 126, str. 505.
- Šurmin, Đ. (1926). *Poljaci i Hrvati. Bilješke iz naše prošlosti*. „Novosti“, br. 1, str. 4.
- Tiskarstvo u Poljskoj* (1909). „Hrvatska smotra“, br. 2, str. 74.
- Tomašić, P. (1939). *U poljskim selima, krajem kolovoza 1939*. „Hrvatski dnevnik“, br. 1211, str. 13.
- Tragedija poljskog naroda* (1945). „Hrvatski vojnik“, br. 16, str. 8.
- Turkalj, V. (1931). *Jugoslavenski novinari u Poljskoj. Na kongresu poljsko-jugoslovenskih liga*. „Novinar: povremeni organ Jugoslovenskog novinarsko udruženja“, br. 2, str. 9–10.
- Ukrajinci i Malorusi u Poljskoj* (1939). „Nova Evropa“, br. xxxi1/4–5, str. 170–172.
- Uzroci brze propasti Poljske* (1939). „Politika“, br. 11 299, str. 6; br. 11 300, str. 6.
- Vjersko pitanje u ruskoj Poljskoj* (1884). „Katolička Dalmacija“, br. 73, str. 74.
- Vodnik, B. (1906). *Poljaci o Gunduliću*. „Savremenik“, br. 1/3, str. 230.
- Zaninović, V. (1940). *Poljska lirika. Izdanje Zabavne biblioteke*. „Savremenik“, br. 1/12, str. 374–375.
- Zidarić, J. (1940). *Na medi srednje i istočne Evrope*. „Hrvatska prosvjeta“, br. 1/2, str. 24–29.
- Zlatoper, G. (1939). *Na koji sve način Poljaci pokazuju da su protivnici svake diktature u svojoj zemlji*. „Politika“, br. 11 079, str. 8.
- Zlatoper, G. (1939). *Sloboda i nezavisnost u poljskoj književnosti kao oznaka poljskog narodnog mentaliteta*. „Politika“, br. 11 131, str. 14.
- Žensko pitanje u Poljskoj* (1928). „Eva: ženski politički časopis“, br. 4, str. 2–3; br. 5, str. 2; br. 6, str. 2.
- Židovi u Poljskoj* (1925). „Židov“, br. 28/29, str. 3.
- Židovi u Poljskoj* (1939). „Glas sindikalno organiziranih radnika“, br. 29, str. 6.
- Živanović, Đ. (1940). *Poljska književnost XIX veka kao izraz narodnog duha*. „Soko“, br. 1, str. 10–13.
- Živanović, Đ. (1941). *Dositej Obradović prema Poljacima*. „Letopis Matice srpske“, br. CCCLV/1–2, str. 120–124.

- **TEA ROGIĆ MUSA** is a senior lexicographer at the Miroslav Krleža Lexicographic Institute in Zagreb. As a literary historian, she specializes in Croatian and Polish literature and Croatian-Polish literary and cultural relations. She is the author of two monographs and the editor or co-editor of two volumes, including an edition on the history of Croatian-Polish literary relations, as well as numerous scholarly articles published since 2005. She serves as a literature editor in the publications of the Lexicographic Institute and publishes in both Croatian and Polish.